

A „Halál antropológiája” című egyetemi kurzus létjogosultsága. Egy fogorvos találkozása a halállal

Összefoglalás ♦ *Tanulmányom témája az általános fogászati ellátásban résztvevő fogorvosok kapcsolata a halállal, illetve ennek az egyetemi fogászati oktatásra gyakorolt hatása. Három esetleírást tartalmaz egy általános fogorvosi rendelő orvosának munkahelyi és munkahelyen kívüli halállal kapcsolatos élményeiről, amelyek során a fogorvos halálhoz való viszonyulását megfigyelhetjük. A történeteket egymásra hatásuk miatt kronológiai sorrendben ismertetem. Az eseteket a fogorvossal történt beszélgetések után írtam le. Önmagában a tény is meglepően hathat, hogy egy alapellátásban dolgozó fogszakorvos ennyi esettel találkozik, azonban a statisztika és a tapasztalat mást mutat.*

Első eset

A 90-es évek legelején, kezdő fogorvosként a doktornő – második gyermeke születése után –, túlsúlyának problémáit kezelendő, egy szervezett fogyási programhoz csatlakozott. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kórház 3-as számú belgyógyászati osztálya Miskolctapolcán, szállodai körülmények között várta a fogyni vágyó pácienseket és a természetes módszert megtanulni vágyó orvos kollégákat. Ez a módszer a testmozgást és a diétát helyezte előtérbe, amely gyógyszerek és táplálék-kiegészítők használata nélkül, csak életmódbeli és étkezési szokások megváltoztatásával ért el hatást. Napi ötszöri étkezés mellett a megnövelt természetes testmozgással garantált 10%-os testsúlycsökkenést elérni. Egyfajta egészséges versengés alakult ki a páciensek között a táborban. Az egyik ilyen estén történtek az események.

”A második hét után egy este rémülten kopogtattak az ajtónkon. Gyermekgyógyász szobatársammal odarohanva, azonnal megkezdtük az újraélesztést. Ő gyakorlott reanimátor volt. Határozottan és gyorsan cselekedett, bevonva a munkájába engem is. Míg a mentők megérkeztek, elszántan küzdöttünk a lány életéért.

A hideg, halott, 110 kilós test azonban nem reagált. A lelke már valahol máshol volt. Szörnyű kudarcérzéssel és nyomorult teherrel folytatódott a tanfolyam. Engem nagyon zavart

a többi társam elítélő pillantása is, de a túrázás közben, a sor végéről hallani lehetett, hogy „ez csak egy fogorvos, meg egy gyerekgyógyász”. Megtépett lelkünkre csak némileg volt gyógyír az osztályvezető főorvos állásfoglalása, amely szerint a betegnek olyan fejlődési rendellenessége volt (agyi aneurysma), amivel kórházi körülmények között sem tudták volna megmenteni az életét. Mikor a főorvos megköszönte áldozatkész munkánkat, akkor sem volt sikerérzetünk. Hiába mentem haza a sikeres, nyolc kilós fogyással és a megszerzett tapasztalataimmal, még sokáig gondoltam a feketehajú, nagyszájú, folyton elégedetlen, 110 kilós lányra.”

Második eset

A következő eset már a rendelő környezetében történt.

”Öt év is eltelt ezután, amikor is a fogászati rendelésem egy újabb ilyen esettel találkoztam. Fiatal nőbeteg kereste fel a délutáni rendelést. Gyerekkora óta ismertem őt, koromon mosolyogva nyugtáztam, hogy már a nyolcéves kislánya is páciensként ül kint a váróban. Nem is beszélve a kicsi nyolc hónaposról, aki az apjával otthon várja.

A szokásos protokoll szerint elvégeztem a foghúzást, majd mielőtt hazabocsátottam volna, a páciens rosszul lett. Gyakorlott mozdulattal tettem Trendellenburg helyzetbe, hiszen a fogászati rendelőben nem ritkák a szorongás miatti kisebb ájulások, igaz inkább kezelés előtt vagy közben, mint utána. Ez a hátrafektetett, keringésjavító helyzetben szinte azonnal rendeződik. Itt azonban más volt a helyzet. Amikor a pulzusát sem a karján, sem a nyaki verőerén nem találtam, és a légzését sem észleltem, megijedtem. Abban a pillanatban pedig, amikor vizeletszerű folyadék folyt a szék alá, összeállt a kép a mentőzésből: "a halál beálltakor a záróizmok elernyednek". Most már rémülten kutattam a pupilla reflexet, de a fény hatására ez sem reagált. Felemelt hangon követeltem a mentőt az asszisztensemtől. A nyirkos, tehetetlen test elfogadhatatlan volt számomra.

Azonnal, egy mozdulattal kitéptem a székből, és a földre fektetve megkezdtem az újraélesztését, a sablon szerint, ahogyan tanultam. Mialatt harcosan tettem a dolgom, egyfolytában az járt az eszemben, hogy nem halhat meg, hiszen itt a kislánya a váróban, a másik gyerek meg otthon várja a fiatalasszonyt, még előtte az élet. Harcoltam, mert az én rendelőmben nem halhat meg senki. Harcoltam, mert nem tudtam, hogy fogok elszámolni vele a családjának. Minél több időt telt el, annál harcosabban fújtam és préseltem fújtam és préseltem. Még egy pillanatig az esti imámnál szokásos kérés is megfordult a gondolataimban. Több évnek tűnő, de csak néhány perc után mintha egy kissé rándult volna a teste. Még elszántabban fújtam még párat, amikor a kicsi rándulás öklendezésbe ment át, és a

szája szélén megjelent egy kis hányadék. Hát... ilyesminek nem örültem még így soha életemben.

Nemsokára megérkezett a mentő és a beteget kórházba szállították. Csak pár nap múlva derült ki, hogy volt már máskor is ilyen esete. A kórelőzményéből és az agy elektromos vizsgálata után derült fény egy igen ritka epilepsziás központra, amely szorongás és félelem esetén képes blokkolni az életfunkciókat. A szülése után történt már vele ilyen eset, de szégyenérzete miatt ezt a kikérdezés során elhallgatta.

A sikeres eset kapcsán felfoghatatlanul boldog voltam. Megmagyarázhatatlan érzés lett úrrá rajtam. Hetekig úgy viselkedtem, mint gyerekkoromban, amikor új órát kaptam, és rajtam kívül senki nem tudta, mitől vagyok olyan boldog, kezemen a karórával. Kincs volt a „zsebemben”, egy emberi élet. Én adtam vissza őt a családnak, a gyerekeinek. A képesség, ami bennem volt – úgy éreztem – magasabbra emelt. És bár sok év telt el azóta, az eset minden mozzanatára, a tapintásra, szagokra élesen emlékszem.”

Harmadik eset

„Akkor éppen két éve volt, hogy a főváros közeli kisvárosba kerültem. Igazi pletykás porfészek. Mindenki csalt mindenkit mindenkivel... Mókás volt, amikor az aprócska, vézna, toporgó öregasszony megjelent a rendelőajtóban, és azt kérdezte, házhoz kimegyünk-e fogsort készíteni. Kalandból kimentünk. Hát a látvány nem volt mókás. A sovány öregasszony akkor éppen tizenhetedik éve ápolta agyvérzés miatt lebénult férjét, hihetetlenül egyszerű körülmények között. Furcsa volt, hogyan tud valaki ennyi ideje szeretni egy gyermekké betegedett társat. Csodálatos volt a romlott világban ezt az őszinte, érdek nélküli szeretet látni. K. néni büszke volt arra, hogy a lánya, aki tíz éve Svájcban élt és – bár meglátogatni „idő hiányában” sosem tudta őket –, minden karácsonyra küldött egy tábla svájci csokoládét. Amikor a fogsor elkészült, igazán nagy boldogságot okozott, hogy nekiadhattam és visszautasíthattam az árát. Kértem, vegyen magának egy kosztümöt, hogy amikor felveszi, eszébe juthasson, hogy ezt a doktornőtől kapta.

Három év múlva találkoztunk újra. Egy barna kiskosztümben járt a gyökérkezelésre, amit az öregember halála után vett magának. Azon a téli reggelen, amikor folytattuk volna a gyökérkezelést, a jéggé fagyott utak miatt sokan lemondták az aznapi időpontjukat. Üres volt a váró. Remélem, K. néninek eszébe sem jut, hogy elinduljon ezen a csúszós úton - mondtam az asszisztensnőnek a rendelőbe belépve. Itt vagyok, mondta K. néni a nyitott WC-ajtón keresztül –, jövök mindjárt.

Rossz érzéstől vezérelve, egy perc múlva már kiszóltam, hogy jön-e már, de válasz nem érkezett, és a váróba kilépve, a nyitott ajtó miatt megláttam, ahogy K. néni lecsúszva, a fal és a vécésze között fekszik. Körülbelül egy-két perce lehetett halott. Pillekönnyű testét kiegyenesítve, ott a padlón, a rendelő előterében kezdtem újraéleszteni. Tudtam, hogy meg tudom csinálni, tudtam, hogy nyolcvankét éves kora ellenére sem jött még el az ideje, tudtam, hogy számára most kezdődik csak az élet az öregember temetése után. Bíztam benne, hogy a Teremtő megenged még egy rövid látogatást Svájcban. Még nem lehet vége. Még nem lehet itt befejezni.

Amikor a mentő kiérkezett, már azt is el tudta mesélni, hogy talán a vércukor gyógyszer helyett is vérnyomáscsökkentőt vett be.

A kiérkező mentős már csak a magánál lévő asszonyt látta és megkérdőjelezte a fogorvosok szakmai hozzáértését, hozzáértésemet. Nem akarta elszállítani a szabadkozó nénit, majd mikor erős kérésekre mégis autóba tették, a kórházba vezető úton, a vérnyomáscsökkentők miatt még kétszer kellett újraéleszteniük.

Még sok évig láttam futni, sietni a postára, boltba, mindig ugyanazokkal az apró, szapora léptekkel. Kissé fura érzés volt, de a közel kilencven éves nénit egy kicsit a gyermekemnek éreztem. Nagyon jó volt látni őt. Ha találkoztunk, mindig hangosan nevetve kérdezte: "Emlékszik drága doktornő, hogy volt, amikor meghaltam?" És én mindig emlékeztem, és ma is sokszor emlékszem, ha elmegyek a háza előtt. Ma már más lakik ott. Eljött az ideje...

Ezek a történetek világossá tették a számomra, hogy a fogorvosoknak igenis tanulniuk kell halálról és a hozzá való viszonyulásról, nem csak az elsősegélynyújtásról, hiszen nem is egyszer ugyanolyan nehéz terhekkel kell szembenézniük és felfogniuk azokat, mint ahogy egy általános orvosnak. Egy fogorvos a szakmájától függetlenül is hivatásszerűen visszaadhatja valakinek az életét és ez csodálatos orvossá teheti. Ettől is lesz vonzó egy ilyen pálya.

A történetekben közölt csodás fogorvos pedig, akitől én is az inspirációt kaptam erre a pályára, az édesanyám...

Utószó

Ez az utószó hivatott összekötni írásomat a Fogorvosi Karon felvehető "Halál, kultúra, orvosi antropológia" tárggyal. Meglepő lehet, hogy ezt a tárgyat e kar tanulói hallgathatják, azonban a kurrikulumban vizsgálódva megfigyelhetjük, hogy a fogorvostanhallgatók óraszámában

nem található meg túl nagy számban a páciens-orvos viszony kezelése, különösen nem, amennyiben szóba kerül a halál kérdésköre is. A mi oktatásunkban egyáltalán nem kap szerepet a halállal való találkozás, mert mint ilyen, nem tulajdonítható neki eléggé nagy statisztikai valószínűség, ami indokolná egy ilyen tárgy kötelezővé tételét. Ezt el kell, hogy fogadjuk.

Lehetőség van mindazonáltal e tárgy szabadon választható felvételére, aminek választhatóságáért köszönet illeti a döntéshozókat. Bár a fogorvosi rendelő kötelező felszereltsége az ÁNTSZ által is előírt reanimációs készlet, és a reanimációs gyakorlat szerepel a tanulmányokban, azonban arra a lelki megterhelésre, amit egy kezünk közül eltávozó emberélet okoz, nem készíthet fel semmilyen kurzus. Sajnos magunknak és magunkkal kell ezt a csatát megvívni, ebben csupán segítséget nyújthat egy ilyen tárgy. Nem elviselni teszi könnyebbé, hanem az átadott ismeretanyaga, történelmi visszatekintése útján megérteni, felfogni, hogyan követte végig életünket az elkerülhetetlennel való viaskodás az ókortól napjainkig.

Saját tapasztalatként a cikkhez hozzáfűzve annyit írnék le, hogy az elmúlt két év során közel 20 reanimációban vettem részt, amelyeknek sajnos egyike sem volt sikeres. A kórházon kívül végzett újraélesztések a magyar gyakorlatban (természetesen az azt végzők felszereltségétől, felkészültségétől és az újraélesztés megkezdésig eltelt időtől függően) körülbelül 10% körüli sikerességre tehető. Ezért tartom hihetetlen nagy teljesítménynek az édesanyám által elért eredményt és várom, hogy egyszer én is olyan szerencsés lehessen, hogy visszaadhassam valaki életét.

Ajánlanám tehát a kurzus felvételét mindazon hallgatóknak, akik szeretnék közelebbről megismerni az emberek halálhoz fűződő viszonyát és nem a gyakorlatban akarnak szembesülni azzal, milyen nehéz is éles helyzetben beszélni először erről a kényes témáról.

Szlepák Bálint

fogorvostan-hallgató, hospice önkéntes

Semmelweis Egyetem, Fogorvostudományi Kar

szlepakbalint@gmail.com